

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Дишльової Аліни Олександрівни
на тему: «Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із
незаконним набуттям права на землю державної або комунальної
власності», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 «Право», галузь знань 08 Право

Ступінь актуальності обраної теми. Вивчення поданих Дишльовою А. О. матеріалів дисертації, а також публікацій дає підстави стверджувати про здійснений авторкою належний науково-практичний аналіз теми актуальної як для теорії, так і практики, а сформовані висновки мають інноваційний характер. Оцінюючи дисертаційне дослідження загалом можна стверджувати про виконання дисертанткою всіх завдань дослідження на належному науковому та методичному рівнях. В роботі наведені приклади суттєвої кількості порушень земельного законодавства та труднощів їх виявлення, збору необхідної й достатньої кількості відомостей для доведення провини винуватців, обумовлених зокрема й відсутність досліджень, що комплексно б підходили до подолання розглядуваних проявів. Отже тема дисертаційного дослідження А. О. Дишльової, присвячена розслідуванню кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності є актуальною та своєчасною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків рекомендацій, сформованих у дисертації, їх новизна. Рукопис є ґрунтовним аналізом процесу розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності з високим рівнем теоретичної змістовності та методологічної системності.

Дисертанткою обрано й використано систему філософських (діалектичний), загальнонаукових та спеціально-наукових методів, що забезпечило об'єктивний аналіз досліджуваного предмета.

Методологічний ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлений тим, що текст дисертаційного дослідження має чітку логіко-структурну побудову, що сприяє легкому сприйняттю складної аналітичної інформації. Серед позитивних аспектів варто також виокремити чіткість викладення матеріалу та ясність формулювань. Використання філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження забезпечило достовірність результатів дослідження. При цьому обґрунтованість отриманих авторкою наукових результатів також базується на логічній та достатньо переконливій аргументації висловлених положень і висновків.

Дисертаційне дослідження демонструє системний підхід до аналізу нормативних ініціатив та реформ у земельній сфері, відкриває нові перспективи для подальших досліджень, окресленої у предметі дослідження в умовах воєнного стану та цифровізації процесів обміну інформацією.

Рецензований текст поєднує концептуальну новизну, логічну послідовність і нормативну конкретику. Дослідження демонструє високу

академічну якість та потенціал подальшого розвитку наукової теми. Здійснений науковий аналіз має вагомий потенціал для подальших прикладних розробок з подолання проявів незаконного набуття права на землю державної або комунальної власності.

Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів дев'яти підрозділів, висновків і додатків. Повний обсяг дисертації становить 230 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 186 сторінок.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, розкрито шляхи та форми їх упровадження; здійснено апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації (стор.19-30).

Розділ 1 **«Теоретико-правовий аналіз і криміналістична характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності»** складається з трьох підрозділів. В підрозділі 1.1. «Криміналістична класифікація незаконного набуття права на землю державної або комунальної власності» міститься криміналістична класифікація кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності (стор. 31-45).

В змісті підрозділу 1.2. «Обстановка, спосіб вчинення та слідова картина кримінального правопорушення» обстановку вчинення розглянуто зокрема з позиції моменту вчинення кримінального правопорушення, формування якої правопорушниками здійснюється на підставі: розуміння загального плану та складових його компонентів в створенні умов; обрання часу виконання кожного епізоду відповідним суб'єктом; визначення послідовності/черговості, синхронності дій кожним окремих та всіма учасниками; розподілу ролей й завдань між відповідними учасниками; єдиного керівництва процесами реалізації протиправного задуму, часових коригувань у разі відхилень від плану тощо.

Підготовчі та маскувальні дії подано з позиції: усвідомлення проміжних цілей й загальної мети, розуміння змісту й спрямованості зусиль групи в цілому; ролі кожного окремого її учасника та сторонніх осіб тощо. Формування більшості слідів за кримінальними правопорушеннями розглядуваної категорії визначено механізмом реалізації незаконного набуття права на землю державної або комунальної власності (стор. 46-66)

В підрозділі 1.3. «Предмет протиправного посягання та характеристика особи правопорушника» зміст предмета протиправного посягання розкрито через кримінально-правове (правильна кримінально-правова оцінка діяння), так і криміналістичне (встановлення всіх обставин, що мають значення для кримінального провадження й підлягають доказуванню). Наповнення такого ключового компонента інформаційної моделі відповідного кримінального правопорушення як особа правопорушника розкрито з формуванням його

ймовірного портрету, що здійснено наповненням сукупністю, у першу чергу, соціально-демографічних даних (стор. 67-81).

Розділ 2 «Організації розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності» містить три підрозділи В підрозділі 2.1. «Правове регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану в Україні» здійснено вивчення стану законодавчого забезпечення, з врахуванням викликів та загроз в Україні, визначено через спроби законодавця адаптації земельних відносин до умов воєнного стану (стор. 84-99)

У підрозділі 2.2. «Особливості отримання й оцінки інформації, необхідної для початку розслідування» пошукову складову діяльності уповноважених осіб охарактеризовано процесом виявлення, вивчення й узагальнення інформації з різних джерел для отримання даних про досліджувані явища (процеси) й формування закономірних висновків. Визначено перелік суб'єктів які приймали рішення про передачу земельних ділянок (стор. 99-112).

У підрозділі 2.3. «Організація й планування розслідування на початковому етапі» здійснено оцінку значення організації й планування розслідування на початковому етапі, що обумовлено трьома ключовими компонентами: 1) недоліками в організації й проведенні розслідування; 2) добре спланованим й організованим характером підготовки до вчинення й маскування кримінального правопорушення, вжиття заходів протидії; 3) труднощами правоохоронців реалізувати заходи, спрямовані на виконання завдань кримінального провадження.

Вирішення складних завдань на початковому етапі розслідування запропоновано здійснювати шляхом їх поділу на частини, з виділенням між ними зв'язків (стор. 113-123).

Розділ 3 «Тактичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності» складається з трьох підрозділів

У підрозділі 3.1. «Організація і тактика проведення слідчих (розшукових) дій для вилучення інформації з матеріальних джерел» зосереджено увагу на особливостях організації й проведення огляду місця події, огляду документів в паперовому та електронній формах та їх носіїв, обшуку (стор. 127-145).

У підрозділі 3.2. «Організація і тактика проведення слідчих (розшукових) дій для вилучення інформації з особистісних джерел» приділено увагу організації й тактиці проведення допиту з необхідністю оцінки свідчень відповідних учасників з обґрунтованими припущеннями про причини зайнятої позиції відповідним учасником з урахуванням мотивів (корисливі, шантаж, погроза тощо), або спроби перекласти відповідальність на інших осіб та переслідуваної мети (затягування розслідування, ускладнення/унеможливлення встановлення обставин кримінального правопорушення, направлення розслідування хибним шляхом тощо) (стор.145-156).

У підрозділі 3.3. «Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності» аргументовано необхідність

використання спеціальних знань у процесуальній (призначення судових експертиз, залучення спеціалістів до слідчих (розшукових) дій) та не процесуальній (проведення консультацій; проведення ревізій) формах. Визначено перелік експертиз, що набули найбільшого поширення за досліджуваними кримінальними правопорушеннями (стор.156-171).

Висновки дисертації дослідження відображують результати поставлених на вирішення наукових завдань (стор.175-186).

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати, що наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що в дисертації здійснено:

вперше:

- побудовано криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень вчинюваних за фактами незаконного набуття права на землю державної або комунальної власності, що ґрунтується на визначенні кримінально-правових й криміналістичних критеріїв значущих ознак сукупності;

- розкрито зміст таких елементів криміналістичної характеристики незаконного набуття права на землю державної або комунальної власності, як: обстановка, спосіб вчинення, слідова картина кримінального правопорушення, предмет протиправного посягання та характеристика особи правопорушника, об'єднаних у структуру, сукупність компонентів якої забезпечує комплексний підхід до формування інформаційної моделі розглядуваних кримінальних правопорушень;

- визначено особливості отримання й оцінки інформації, необхідної для початку та проведення розслідування незаконного набуття права на землю державної або комунальної власності, що обумовлюють перспективу встановлення обставин кримінального правопорушення з наданням юридичної оцінки діям всіх його учасників;

удосконалено:

- наукові положення криміналістичного вчення про особу правопорушника як центрального елементу криміналістичної характеристики, змістовне наповнення якого визначає можливість пізнання механізму вчинення протиправного діяння та предмету посягання за фактами незаконного набуття прав на землю державної або комунальної власності;

- рекомендації з організації й планування уповноваженою особою початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності як критеріїв, що визначають кількість й якість отримуваної криміналістично-вагомої інформації та витрачених на це ресурсів (часу, сил, засобів);

- організацію і тактику проведення слідчих (розшукових) дій (огляду місця події, огляду предметів, обшуку, допиту) для вилучення інформації як з матеріальних, так й особистісних джерел, спрямованих на збирання, перевірку й оцінку відомостей про обставини вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності та їх використання в процесі доказування;

набули подальшого розвитку:

- наукові положення про криміналістичну характеристику окремого виду правопорушення, її зміст і складові елементи та місце у структурі методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності;

- положення з організації й проведення розслідування за фактами незаконного набуття права на землю державної або комунальної власності з урахуванням умов воєнного стану, в основу якого покладено правове регулювання відносин у сфері землі;

- рекомендації із застосування спеціальних знань у формі залучення спеціаліста до участі в слідчих (розшукових) діях, а також проведення експертиз при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності.

Ознайомлення з науковим дослідженням дає підстави стверджувати, що основні положення та висновки, які виносяться здобувачкою на захист, мають відповідний високий рівень наукової новизни.

Дисертаційне дослідження має обґрунтовані й достовірні авторські наукові положення та висновки, які доповнюють наявні позиції науковців або пропонують нові способи розв'язання окресленої у предметі рукопису проблеми.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес, зокрема:

- у науково-дослідній сфері – під час подальшого наукового вивчення та вирішення актуальних проблем сутності та особливостей розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності (акт впровадження ДДУВС від 04 травня 2026 року № 272/2026НД);

- в освітньому процесі – для підготовки лекцій, семінарських і практичних занять, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Методика розслідування кримінальних правопорушень», «Актуальні проблеми криміналістики та судової експертизи», «Кримінальний процес». (акт впровадження ДДУВС від 07 квітня 2026 року № 1/04-20226);

- у правозастосовній діяльності – для уніфікації практики застосування норм чинного законодавства під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним набуттям прав на землю державної або комунальної власності;

- у практичній діяльності – для організаційно-правового, методичного, інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності (акт впровадження у практичну діяльність Головного слідчого управління Національної поліції України від 26 грудня 2025 року № 125573-2025).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертації висвітлено у трьох статтях у наукових періодичних фахових журналах України з юридичних наук, одній статті у періодичному виданні іншої держави, розділі міжнародній монографії, десяти тезах за матеріалами доповідей на наукових заходах різного рівня.

Таке представлення результатів наукової роботи повною мірою вказує, що дисертація пройшла **належну апробацію** та є самостійною науковою працею, яка має завершений характер.

Опубліковані праці повністю відображують основний зміст дисертаційної роботи та відповідають вимогам п. 8 порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертаційна робота містить теоретичні положення і висновки, сформульовані дисертанткою особисто. Використані в дисертаційній роботі положення та ідеї науковців мають відповідне посилання й використані з метою підкріплення ідей авторки. Під час ретельного вивчення змісту дисертації та наукових публікацій Дишльової А. О. не виявлено академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертаційної роботи щодо її змісту та оформлення. Попри наукову цінність роботи дисертація не позбавлена певних зауважень і суперечливих положень, які потребують пояснень та уточнень, зокрема:

1. У підрозділі 1.2. «Обстановка, спосіб вчинення та слідова картина кримінального правопорушення» авторкою визначається, що оцінка проміжку часу, необхідного для реалізації відповідного задуму, має вагоме значення у формуванні припущень про кількість поінформованих щодо відповідного факту суб'єктів, з якими здійснювалось узгодження, внесення у відповідні дозвільні документи тощо. Поінформовані про відповідні обставини події особи можуть бути як співучасниками, так і свідками цих фактів (стор. 48).

Водночас авторкою не деталізовано можливості використання цієї інформації в організації й проведення розслідування за відповідними фактами.

2. У підрозділі 1.3. «Предмет протиправного посягання та характеристика особи правопорушника», авторкою розглядається сукупність чинників, що визначають «привабливість» земельної ділянки для заволодіння ними й подальшого відчуження, куди включені: – вартість одиниці площі (сотки, гектару); – загальна площа в сотках /гектарах; – розміщення у відповідній місцевості (заповідній зоні, поблизу до населених пунктів, лісу, річки тощо); – перспективність використання за призначенням (в забудові, сільсько-господарчому, промисловому тощо); – наявність комунікацій (електрофікації, газифікації, транспортного сполучення та ін.) та можливість й вартість їх створення. (стор. 71)

Водночас, зазначений перелік міг би бути доповнений такими критеріями, що визначали б як можливість вчинення протиправного діяння правопорушниками, так і уникнення ними відповідальності.

3. В підрозділі 2.1. «Правове регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану в Україні» наголошується, що ускладненою / унеможливленою є процедура перевірок та виявлення фактів незаконного набуття права на землю державної або комунальної власності на тимчасово окупованих та територіях, де ведуться (велися) бойові дії, перелік яких визначено в Наказі Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією від 11 березня 2025 р. № 376. Авторкою стверджується, що після звільнення тимчасово-окупованих територій поставатиме необхідність здійснення перевірок за фактами неправомірного використання земель державної або комунальної власності та/або набуття права власності на них. (стор. 89)

Водночас вважаємо, що питанням збереження (отримання інформації про відповідні факти), що стануть не тільки підставою для початку кримінальних проваджень, а й встановлення всіх обставин кримінальних правопорушень після звільнення тимчасово-окупованих територій доцільно було б приділити більше уваги.

4. У підрозділі 2.3. «Організація й планування розслідування на початковому етапі» авторкою визначається, що ухвалення рішень в умовах інформаційної невизначеності, по суті, зводиться до вибору наявних альтернатив, які тією чи іншою мірою можуть характеризуватися різним рівнем потенційних ризиків. Водночас між професійним рівнем уповноваженої особи та вибором ним альтернатив може простежуватись зворотно-пропорційна залежність: чим вищий фах зазначеного суб'єкта, тим меншою є ймовірність вибору помилкових в ухваленні рішень варіантів. (стор. 116)

Водночас виникає питання про те, як підвищити ефективність рішень слідчими, що не мають достатнього фаху з розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності

5. В підрозділах 3.1. Організація і тактика проведення слідчих (розшукових) дій для вилучення інформації з матеріальних джерел (стор.127) та 3.2. Організація і тактика проведення слідчих (розшукових) дій для вилучення інформації з особистісних джерел (стор. 145), авторкою розглянуто сукупність таких слідчих (розшукових) дій, як : огляд місця події, огляд документів, обшук, допит

Водночас залишились поза увагою такі слідчі (розшукові) дії, як пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, яким було б доцвіло приділити увагу.

Водночас, наведені вище зауваження істотно не впливають на високі здобутки роботи, що є новим, актуальним й змістовним дослідженням.

Висновок. Дисертація Дишльової Аліни Олександрівни на тему «Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності» є самостійно підготовленою кваліфікованою науковою працею, в якій отримано нові науково

обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливе наукове завдання.

Дисертаційне дослідження Дишльової Аліни Олександрівни на тему «Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності» виконано на належному науково-теоретичному рівні, за своєю актуальністю, достовірністю й обґрунтованістю одержаних результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 зі змінами, а її авторка – Дишльова Аліна Олександрівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**Головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем
запобігання кримінальним правопорушенням
навчально-наукового інституту підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної
поліції імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України**

Валентина ДРОЗД

Підпис Дрозд Валентини Георгіївни засвідчую

**Т.в.о. начальника відділу документування
службової діяльності**

Вікторія МЕЛЬНИК